

КРИП'ЯКЕВИЧ Іван Петрович (псевд. і крипт.: Іван Горишівський, Іван Петренко, Іван Холмський, І. К., Крч, І. Кр-ч, Viator; 25. 06. 1886, Львів — 21. 04. 1967, там само) — історик, археограф, організатор наукового життя, громадсько-освітній діяч, журналіст. Син [Петра-Франца](#), брат [Лева](#), батько [Петра-Богдана](#) та [Романа Крип'якевичів](#), дядько [Л. Крип'якевич-Лукомської](#). Доктор філософії (1911), доктор історичних наук (1941), професор (1941), академік АН УРСР (1958). Дійсний член НТШ (1911). Заслужений діяч науки УРСР (1961). У 1904 закін. польс. гімназію і вступив до Львів. університету. Став одним із провід. учнів [М. Грушевського](#), працював у його семінарі (який, на думку К., був цікавішим від лекцій), де освоював дослідниц. методику, брав участь у підготовці наук. апарату «Історії України-Руси» (зокрема уклав покажчики до 2-го й 3-го томів, займався коректурою тексту). 1906 опублікував 4 статті в «Записках НТШ».

Ці перші розвідки окреслили широке коло питань (княжа доба, козаччина, минувшина Львова, Холмщина 19 ст.), які стали визначал. для наук. діяльності К. У наступ. році на підставі вичерп. використання архів. матеріалів дослідив склад і діяльність укр. громади Львова («Львівська Русь у першій половині XVI в.», 1907; самі ж акти на цю тему, хоча й були підготовлені до друку як окрема збірка, видані лише 1996). У 1907 заарештовувався за участь у боротьбі за укр. університет у Львові. 1908 закін. університет. курс навчання. Осн. напрямом наук. студій К. стала історія Війська Запорозького і Нац.-визв. війна українського народу серед. 17 ст. Джерел. базу з цієї проблематики істотно збагатили його знахідки під час археогр. поїздок до Кракова, Варшави, Москви. 1908 НТШ видало документи 1531-1631 з історії укр. козацтва як 8-й т.

«Жерел до історії України-Руси» зі вступом — розвідкою К. «Козаччина і Баторієві вольності» (у продовження цієї теми він згодом написав працю «Козаччина в політичних комбінаціях 1620-1630-х рр.», 1914). У 1909-10 учителював у м. Рогатин (нині Івано-Фр. обл.), 1910-12 — бібліотекар НТШ. Поряд з наук. статтями публікував у «Записках НТШ» численні рецензії на вітчизн. та зарубіжні дослідж. з історії України, краєзнавства, питань методики праці історика. Редагував дит. часопис «Дзвінок», двотижневик «Ілюстрована Україна», брав участь у редагуванні ж. «Стара Україна», «Туристика і краєзнавство», в яких уміщував також свої дописи на істор. теми. Численні наук.-популярні статті з усіх періодів історії України друкував у г. «Діло», ж. «Письмо з "Просвіти"», «Календарях "Просвіти"», а також окремими книжечками-«метеликами» в серії «Історичні листки». Окремими брошурами поширювались написані для період. вид. нариси К. «Львів, його минувшина і теперешність» (1909), «Білоруси» (1909) та ін. 1912-25 працював у гімназіях Львова. 1914, коли у ході 1-ї світової війни зх. частину Волині й Холмщини зайняли австро-угор. війська, керував Бюро культур. допомоги для Холмщини та Волині, створ. під егідою Союзу визволення України, організовував там укр. шкільництво. У цей час опублікував низку статей про Волинь і Холмщину, брошури «Холмщина», «Українське військо» (Відень, 1916).

К. здобув авторитет і як автор підручників: 1918 надруковано його «Коротку історію України для початкових шкіл та першої класи гімназії», у роки Визв. змагань 1917-21 — «Огляд історії України: Repetitorium для вищих клас середніх шкіл та вчительських курсів», белетризов. нариси для школярів «Шляхами слави українських князів» та «Оповідання з історії України для нижчих клас середніх шкіл». Від 1920 — секр. Істор.-філос. секції НТШ. На поч. 1920-х рр. у колегії референтів при Міжпарт. раді відповідав за справи Волині та Холмщини. 1921-23 працював в Укр. таєм. університеті у Львові.

Видав підручникові нариси (серед них — «Історія козаччини для народу і молоді», 1922; «Історія України для народу», 1929) та розрах. на широке коло читачів брошури про галиц. князя Ярослава Володимировича, М. Грушевського, історію Гуцульщини та ін.; технікою літографії — курс лекцій для студентів Укр. таєм. університету в Львові «Історія української держави XVII ст.» (1922). Гол. темою дослідж. К. у 1920-х рр. була історія укр. держ. будівництва в серед. 17 ст. У «Записках НТШ» вмістив розвідки «Український державний скарб за Богдана Хмельницького» (1920, т. 130), «До історії українського Державного Архіву в XVII в.» (1924, т.

134–135), серію праць про ключові аспекти державотворення (козац. рада, ген. старшина, держ. межі, шляхи, гетьман. універсали, суд), об'єднаних спіл. заголовком «Студії над державою Богдана Хмельницького» (1925–31). Як один із кер. НТШ брав активну участь у роботі «Просвіти» та ін. укр. нац.-культур. т-в й інституцій, Укр. наук. з'їзду в Празі (1926, доповідь «Держава Богдана Хмельницького»), конф. істориків Сх. Європи і Слов'янщини у Варшаві (1927, доповідь про стан істор. науки на укр. землях). У міжвоєнні роки друкував у журналах, розрах. на широкі кола інтелігенції («Стара Україна», «Літопис “Червоної Калини”», «Рідна школа», «Українська книга» та ін.), розвідки з різних ділянок історії та краєзнавства. Незважаючи на лаконізм, часто зумовлений труднощами з публікацією, новатор. у багатьох відношеннях характер мали огляди з історії війська, праці про міста, села та церкви, статті з істор. географії та етнографії, книгознавства, історіографії, істор. бібліографії. Особливо плідною стала співпраця К. з найпоширенішим наук.-популяр. часописом Зх. України — місячником «Життя і знання», який видавало Львів. товариство «Просвіта».

Тут опубліковано десятки його статей про істор. події та діячів, а також змістовні нариси про вулиці й будівлі Львова, згодом зібрані в кн. «Історичні проходи по Львові» (Л., 1932; 1991; 2007). Окремі статті виходили у періодиці укр. діаспори в США, 1926–30 — у наук. вид. УСРР («Україна», «Бібліологічні вісті», «Записки Українського науково-дослідного інституту географії та картографії», «Вісник природознавства»). 1929 на запрошення М. Грушевського відвідав Київ і Харків, домовився про активізацію співпраці НТШ з істор. установами ВУАН (зв'язки розірвано в роки посилення комуніст. репресій проти укр. інтелігенції). 1929–34 вчителював у м. Жовква (нині Львів. обл.). 1930 у зб. «З минулого Жовкви» вміщено коротку, але насичену фактами статтю К. «Картини з історії Жовкви» (стала зразком його майстерності як історика-краєзнавця). У 1930-х рр. був ініціатором і гол. автором серії оглядових синтетич. праць, що поєднували доступність викладу з урахуванням гол. здобутків тогочас. істор. науки.

В серії «Історична бібліотека» виходили щомісячні випуски, згодом зведені у великі за обсягом томи. К. став ред. і співавтором томів «Історія українського війська» (1936), «Історія української культури» (1937), автором тому «Всесвітня історія» (1938–39), що завершив серію. 1934–39 — голова Істор.-філос. секції НТШ і кер. Комісії старої України НТШ, водночас викладав історію України у Львів. богослов. академії. Хоча від серед. 1930-х рр. в УСРР К. таврували як одного з «фашист. учених», після вступу до Львова в жовтні 1939 військ Червоної армії його призначено в. о. проф. Львів. університету, 1940 — зав. новоствор. Львів. відділу Інституту історії України АН УСРР. 1941 на підставі друк. праць (без подання дис.) К. присвоєно ступ. д-ра істор. н. і надано звання професора. Це було характер.

виявом тодіш. політики рад. влади в Зх. Україні, що передбачала обмежену українізацію та одночасно ліквідацію укр. громад. т-в і традиц. освіт. установ. Після окупації УСРР нім. військами залишився у Львові. На поч. окупації, коли політ. контроль німців ще не став тотал., у Львові вийшла 3-м і 4-м вид. малоформатна «Коротка історія України» К. під крипт. І. К. (1-е вид. — 1921, 2-е — 1924), матеріали з якої неодноразово передруковували у роки війни, переважно в Сх. Україні, на сторінках газет або окремими книжечками. 1942–44 — ред. Укр. видавництва. 1941–43 написав «Історію України» (Мюнхен, 1949; Л., 1990). Після відновлення рад. влади у Львові К. став зав. Львів. відділу Інституту історії України АН УСРР і в. о. декана істор. факультету Львів університету й отримав урядове доручення підготувати істор. та етногр. обґрунтування зх. кордону УСРР (згодом відмінене). Однак вже незабаром, особливо інтенсивно від серед. 1946, розгорнуто бруталь. паплюження його та ін. учнів М. Грушевського в пресі й на зборах інтелігенції. У вересні 1946 ліквідовано Львів. відділи гуманітар. інститутів АН УСРР, зокрема й Інституту історії України.

Під тиском тодіш. влад. структур К. вимушено переїхав до Києва, де став ст. н. с. Інституту історії України АН УСРР і завідувач відділу стародруків Держ. публіч. б-ки УСРР. Повернувшись 1948 до Львова, він працював у Музеї етнографії та худож. промислу, деякий час залишався без офіц. роботи. 1951 К. призначено завідувач відділу історії України створ. у Львові Інституту сусп. наук АН УСРР, але вже наступ. року звільнено. Лише в умовах «відлиги» після смерті Й. Сталіна 1953 його запросили на посаду дир. цього Інституту (нині Інститут українознавства НАНУ, якому присвоєно ім'я К.). У фундаментал. монографії «Богдан Хмельницький» (К., 1954; Л., 1990), незважаючи на спричинені цензур. контролем недовомки і вилучення знач. частини тексту, зібрано й узагальнено унікал. фактич. матеріал з політ. історії України. К. зумів висвітлити різні аспекти формування Укр. козац. держави, проаналізував її управлін. апарат, військо, фінанси, дипломат. службу.

Від 1957 — чл. редколегії «Українського історичного журналу», 1959–65 — «Української радянської енциклопедії», в якій опублікував низку статей з історії України, переважно середніх віків. На посаді дир. Інституту К. підтримував тих учених, які використовували легал. можливості для збереження укр. культури й нац. свідомості, як ред. наук. збірників (зокрема «З історії західноукраїнських земель», «Дослідження і матеріали з української мови») та ін. публікацій, кер. дис. і наук. семінарів виховував молодих науковців, прищеплював їм прагнення до наук. об'єктивності, сумлінності в опрацюванні джерел. Вважаючи ключовим завданням підвищення фахового рівня укр. гуманітар. науки, в останні роки життя приділяв значну увагу засн. 1961 із його ініціативи семінарові з архівознавства та спец.

істор. дисциплін у Центр. держ. істор. архіві УРСР у Львові. **І. Бутич** і **П. Тронько** підтримали ідею К. про створення історико-геогр. словника України, що стало одним із поштовхів для прийняття рішення про видання «Історії міст і сіл Української РСР» в 26-ти томах, яка, незважаючи на неминучі в тих умовах хиби, стимулювала пошуків краєзнав. праці, залучення місц. джерел до опрацювання історії України та її регіонів. Багато авторів «Історії міст і сіл Української РСР» змогли використати передану до відділу історії України бібліогр. картотеку про міста й села Галичини, над якою К. працював багато років.

Не лише у довоєн. публікаціях, але й тоді, коли доводилося рахуватися з офіц. й неофіц. вимогами цензури, дослідж. К. утверджували розуміння укр. істор. процесу як рівноряд. й рівновартіс. з істор. розвитком ін. народів. Органіч. і самоочевид. для нього україноцентрич. підхід значно вплинув на науку та сусп. свідомість, оскільки сприймався не як наповнення фактами вже готової схеми, а як узагальнення істор. джерел. К. починав свою наук. діяльність як учень М. Грушевського і спочатку повністю поділяв його погляди, репрезентативні для народниц. напрямку в укр. історіографії. Разом з тим, услід за М. Грушевським деякі питання первісно висвітлював із державниц. позицій. На поч. 1920-х рр. він декларував свою солідарність з державниц. напрямом в укр. історіографії, але на відміну від **В. Липинського**, **С. Томахівського**, **І.-М. Кривецького** та їхніх послідовників не перебільшував впливу народництва і неонародництва на М. Грушевського й визнавав реал. здобутки народниц. історіографії.

Хоча у працях К. і М. Грушевського акценти не ідентичні, обидва вони не нехтували ані соц. аспектом історії, ані процесами націо- й державотворення. К. підкреслював значення соц. виступів нар. мас, у його дослідж. немає властивої **В. Липинському** ідеалізації укр. шляхти. Стояв на позиціях нац. солідаризму, але підкреслював не лише необхідність єднання у вирішаль. хвилини всіх верств народу, але й той факт, що розмаху нац. рухові надавала активність нар. мас. У конкрет. дослідж. дотримувався переважно засад позитивізму, хоча у його узагальнених характеристиках істор. процесу присутній вплив нац. романтизму. Підкреслював він і досягнення історико-культур. школи К. Лампрехта, уже в рад. час рекомендував своїм учням використовувати підручник **Е. Бернґайма** — типового репрезентанта неокантіанства в істор. науці. У наук. світі К. відомий насамперед як дослідник та видавець джерел і автор побуд. на їхньому підґрунті студій, однак широкі громад. визнання у Галичині, а після здобуття незалежності — і в ін. регіонах України принесли йому підручники, синтетичні огляди осн. проблем нац. історії, а також науково-популярні праці.

Основні праці

Археографічні праці Миколи Костомарова // Зап. НТШ. 1918. Т. 126–127; Ставропігійська літографія в рр. 1847–1854. Т. 1. Л., 1921; Історія козаччини. Л., 1922; 1934; Нарис історії українського ловецтва до кінця XVIII в. Л., 1925; Середньовічні монастирі в Галичині // Зап. Чину св. Василя Великого. 1926. Вип. 1–2; Остафій Астаматій (Остаматенко), український посол у Туреччині 1670-х рр. // Україна. 1928. Кн. 6(31); Коротка історія Зборова до початку XIX в. Л., 1929; 3 історії Гуцульщини. Л., 1929; Історія українського війська. Л., 1936; 1992; Вінніпег, 1953 (співавт.); Князь Ярослав Осмомисл (1158–1187). Л., 1937; Історія української колонізації. Т. 1. Л., 1938; Зв'язки Західної України з Росією до середини XVII ст.: Нариси. К., 1953; Львів княжих часів // Нариси історії Львова. Л., 1956; Бібліографія історії України в дожовтневий період // УІЖ. 1958. № 5; Стан і завдання української сфрагістики // Там само. 1959. № 1; Документи Богдана Хмельницького (1648–1657). К., 1961 (співавт.); Джерела з історії Галичини періоду феодалізму (до 1772 р.). К., 1962; Літописи XVI–XVIII ст. в Галичині // Істор. джерела та їх використання. Вип. 1. К., 1964; Адміністративний поділ України 1648–1654 // Там само. Вип. 2. К., 1966; До питання про національну самосвідомість українського народу в кінці XVI – на початку XVII ст. // УІЖ. 1966. № 12; Нарис методики історичних досліджень // Там само. 1967. № 2–4, 7–10; До питання про герб Львова // Арх. України. 1968. № 1; Галицько-Волинське князівство. К., 1984; Л., 1999; Історико-філософська секція НТШ під керівництвом М. Грушевського у 1894–1913 рр. // Зап. НТШ. 1991. Т. 222; Полуднева Україна в часи Хмельниччини // Укр. археогр. зб. К., 1993. Вип. 2; Львівська Русь у першій половині XVI ст.: Дослідж. і мат. Л., 1994; Універсали Богдана Хмельницького 1648–1657. К., 1998 (співавт.).

Рекомендована література

1. Іван Петрович Крип'якевич: Короткий бібліогр. покажч. Л., 1958;
2. Ісаєвич Я. Іван Крип'якевич (25. VI. 1886) // Укр. календар 1966. Варшава, 1965;
3. Його ж. Архівознавство і джерелознавство в працях І. П. Крип'якевича (до 80-річчя з дня народження) // Арх. України. 1966. № 3;
4. Іван Петрович Крип'якевич: Бібліогр. покажч. Л., 1966;
5. Івасюта М. Іван Петрович Крип'якевич (до 80-річчя з дня народження) // УІЖ. 1966. № 6;
6. Винар Л. Іван Крип'якевич // УІ. 1967. № 1–2;
7. Його ж. Іван Крип'якевич як бібліограф // Сучасність. 1968. № 9;
8. Його ж. Іван Крип'якевич як дослідник української сфрагістики // УІ. 1973. № 1–2;
9. Крип'якевич Р. Історик України // Дзвін. 1990. № 5;
10. Грабовецький В. Іван Крип'якевич – визначний історик України: До 110-річчя від дня народж. Ів.-Ф., 1996;

11. Ісаєвич Я. Історія Галицько-Волинської держави Івана Крип'якевича // Крип'якевич І. Галицько-Волин. князівство. Л., 1999;
 12. Дашкевич Я. Іван Крип'якевич – історик консервативно-державницької школи // Воля і Батьківщина. 2000. № 1;
 13. Сливка Ю. Академік Іван Петрович Крип'якевич: Спогади. Л., 2000;
 14. Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві: Зб. наук. пр. Л., 2001;
 15. Архів Івана Крип'якевича: Інвентар. опис. К.; Л., 2005;
 16. Дашкевич Я. Іван Крип'якевич // Дашкевич Я. Постаті. Л., 2006;
 17. 2007.
- Я. Д. Ісаєвич*

Бібліографічний опис:

Крип'якевич Іван Петрович / Я. Д. Ісаєвич // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-1579>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).